

Asia: U-kirjelmä Euroopan komission 26.2.2025 antamasta Omnibus I -ehdotuksesta

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua työ- ja elinkeinoministeriön EU8 kilpailukykyjaostolle komission omnibus 1 -esitystä koskevasta valtioneuvoston u-kirjelmäluonnoksesta. Keskitymme lausunnossamme erityisesti yritysvastuudirektiiviä koskeviin kirjelmän kohtiin.

Finnwatch on seurannut yritysvastuulainsäädännön kehittämistä Suomessa ja Euroopan unionissa jo yli 10 vuotta, ja työmme pohjautuu lainsäädännön taustalla oleviin YK:n ja OECD:n kansainvälisiin yritysvastuustandardeihin. Olemme mukana kansalaisjärjestöjen edustajana työ- ja elinkeinoministeriön yritysvastuudirektiivin transpositiota valmisteleavassa lakityöryhmässä.

Lausumme kunnioittaen kantaluonnoksesta kolmen pääkohdan osalta seuraavaa:

1. Valtioneuvoston kantaluonnos on ristiriidassa Petteri Orpon hallituksen aiempien yritysvastuudirektiiviä koskevien kantojen kanssa

Tammikuussa 2024 valtioneuvosto katsoi ([UJ 50/2023, perusmuistio](#)), että *“EU-instituutioiden saavuttama trilogisopu huomioi riittävällä tavalla Suomen keskeiset neuvottelutavoitteet ja neuvoston yleisnäkemyksessä sovitut elementit, erityisesti varsinaisen asianmukaisen huolellisuuden velvoitteen osalta.”* Pääministeri Petteri Orpo kertoi myöhemmin (3.4.2024) eduskunnalle, että yritysvastuudirektiivi saatiin läpi juuri sellaisena kuin Suomi halusi.

Nyt EU-jaostolle jaetussa kantaluonnoksessaan valtioneuvosto kuitenkin ilmoittaa kannattavansa yritysvastuudirektiiviä koskevia muutoksia osana laajempaa yrityksiä koskevan sääntelyn yksinkertaistamiseen tähtäävää EU-lainsäädäntöprosessia.

Kantaluonnoksessa ei perustella millään tavalla sitä miksi valtioneuvoston arvio yritysvastuudirektiivin muutostarpeista on muuttunut näin paljon. Erityisen erikoista tämä on kun kantaluonnoksen mukaan *“voidaan pitää jokseenkin varmana, että [komission omnibus-esityksessä] ehdotetut muutokset heikentäisivät yritysvastuudirektiivin alkuperäisten tavoitteiden toteutumista ja siten sääntelyn vaikuttavuutta”* ja, että *“vastuullisesti toimivien suomalaisten yritysten mahdollisuus saada kilpailuetua kaventuisi ehdotuksen johdosta”*. Kantaluonnoksen mukaan komission esityksen hyötyjäät olisivat *“vastuulliseen toimintaan hitaammin heränneitä yrityksiä”*, joiden asemaa esitys kantaluonnoksen mukaan *“helpottaa”*. On epäselvää, miksi tämän suuntaiset muutokset ovat Suomen hallituksen mukaan nyt kannatettavia.

Yritysvastuudirektiivi on ollut voimassa vain kahdeksan kuukautta eikä sitä ole viety käytäntöön vielä missään Euroopan unionin jäsenvaltiossa. Suomessa direktiiviin pohjautuvaa kansallista lakia on vasta valmisteltu työ- ja elinkeinoministeriön lokakuussa

2024 asettamassa työryhmässä. Komission esittämät ja valtioneuvoston kantaluonnoksessa kannattamat muutokset eivät siis perustu uuteen, esimerkiksi sääntelyn käytännön toimivuudesta saatuun tietoon.

Heinäkuussa 2024 voimaan astuneella yritys vastuudirektiivillä on laaja kansalaisjärjestöjen, elinkeinoelämän ja tutkijoiden tuki.

Finnwatchin suositus: Yritysvastuudirektiiviä koskeva kantaluonnos tulisi saattaa linjaan Petteri Orpon hallituksen aikaisempien kantojen kanssa. Vaihtoehtoisesti kantaluonnoksessa tulisi perustella miksi tilanne arvio yritys vastuudirektiiviä koskien on muuttunut näin voimakkaasti alle 12 kuukauden aikana, ja miksi Suomi on siirtynyt kannattamaan vastuullisten yritysten kilpailuetua kaventavia toimia.

2. Valtioneuvoston kanta on sisäisesti ristiriitainen

Kuten edellä todettiin, valtioneuvosto toteaa EU-jaostolle toimitetussa kantaluonnoksessaan kannattavansa komission esittämiä muutoksia yritys vastuudirektiiviin. Sen jälkeen kuitenkin mainitaan, että valtioneuvosto pitää tärkeänä muun muassa a) johdonmukaisuutta jo hyväksyttyjen säännösten kanssa, b) ilmastonmuutoksen torjunnan toimien määrätietoista toteutusta yrityksissä, c) sääntelyn oikeusvarmuutta yrityksille sekä d) sääntelyn rakentumista OECD:n toimintaohjeissa omaksutun kuusiportaisen huolellisuusprosessin varaan.

a. Johdonmukaisuus muun sääntelyn kanssa

Komission omnibus-esityksessä ehdotetut muutokset eivät muodosta johdonmukaista kokonaisuutta jo hyväksyttyjen säännösten kanssa. Johdonmukaisuuden kannalta erityisen ongelmallinen on komission ehdotus huolellisuusvelvoitteen pääsääntöisestä rajaamisesta konsernien sisäiseen toimintaan sekä tuotantoketjujen 1. portaalle (ns. tier 1). Ehdotus on ristiriidassa pakkotyöasetuksen, metsäkatoasetuksen ja akkuasetuksen kanssa. Lisäksi ehdotus on ristiriidassa konfliktimineraaliasetuksen tarkoituksen kanssa. Kaikissa em. sääntelykokonaisuuksissa yritysten tulee tuntea arvoketjunsä huomattavasti tier 1 -tasoa syvemmin. Alkuperäinen yritys vastuudirektiivi loi em. sääntelyä tukevan johdonmukaisen yleiskehikon huolellisuusvelvoitteen noudattamisesta tuotantoketjuissa. Komission uusi esitys rikkoo huolellisuusvelvoitteen riskiperusteisen peruslogiikan ja luo tarpeetonta byrokratiaa, joka ei enää toteuta sääntelyn alkuperäistä tarkoitusta eikä tue muun, olemassa olevan kestävyys sääntelyn noudattamista. Tämä todetaan suoraan myös valtioneuvoston kantaluonnoksessa: *“ehdotetut muutokset voivat vähentää koherenttiutta muun huolellisuusvelvoitetta koskevan EU-sääntelyn kanssa”*.

b. Ilmastotoimien toteutus

Komission omnibus-esitys ehdottaa ilmastosiirtymäsuunnitelmaa koskevasta artiklasta 12 poistettavaksi kokonaan yritysten velvollisuus toteuttaa niiden laatimat ilmastosiirtymäsuunnitelmat. On vaikea nähdä miten tämän esityksen kannattaminen tukisi valtioneuvoston peräänkuuluttamaa ilmastotoimien määrätietoista toteutusta yrityksissä. Kuten valtioneuvoston kantaluonnoksessa todetaan, ilmastotoimien eteneminen on myös Suomen kilpailukyvyn kannalta erittäin olennainen kysymys.

c. Oikeudellinen varmuus

Komission esittämien muutosten vaikutuksia Suomen kannalta käsittelevässä kantaluonnoksen taustaosiossa todetaan, että yhtenäen muuttuva sääntely-ympäristö aiheuttaa yrityksille epävarmuutta. Edelleen kantaluonnoksessa todetaan, että komission esitys sisältää tulkinnanvaraisuuksia, mikä on omiaan heikentämään oikeusvarmuutta, ja että ehdotus voi aiheuttaa kokonaan uusia soveltamisongelmia. Ulkoasiainministeriön tilaama tammikuussa 2025 julkaistu [CEULA-tutkimus](#) tukee tätä analyysiä. Sen mukaan EU:n kestävyysääntelyinstrumenttien piirissä olevien suomalaisyritysten päähuoli ei ole sääntely sinällään vaan EU:n itsensä luoma epävarmuus – ml. riski perääntymisessä kestävyysääntelyn ja vihreän siirtymän tavoitteista.

Oikeusvarmuutta heikentää myös komission ehdotus yhteisten direktiiviin liittyvien siviilioikeudellisten sääntöjen poistamisesta sekä ns. overriding mandatory rule -säännöksestä luopuminen. Mikäli komission esittämät muutokset hyväksytään, yritykset eivät enää voi luottaa siihen, että mahdollisissa siviilikanteissa noudatettaisiin kansallista yritysvastuulakia. Komission esitys johtaa siihen, että vahingonkorvaustapauksissa noudatetaan 27 erilaista unionin vahingonkorvauskehikkoa sekä myös kolmansien maiden vahingonkorvauslainsäädäntöä.

d. Ristiriidat kansainvälisten standardien kanssa

Komission omnibus-ehdotuksen ilmeistä ristiriitaa kansainvälisten standardien kanssa käsitellään erikseen lausunnon seuraavassa kohdassa 3.

Finnwatchin suositus: Valtioneuvoston kantaluonnoksen tulisi olla sisäisesti johdonmukainen, jotta eduskunta voi ottaa siihen kantaa ja että sitä voidaan lopulta käyttää ohjenuorana EU-tason neuvotteluissa.

3. Komission omnibus-esitys on ristiriidassa yritysvastuun kansainvälisten standardien kanssa

Voimassa olevan yritysvastuudirektiivin huolellisuusvelvoitteet pohjautuvat kansainvälisiin YK:ssa ja OECD:ssa luotuihin yritysvastuustandardeihin. Kuten edellä todettiin,

kansainvälisten standardien kanssa linjassa olevat asianmukaisen huolellisuuden velvoitteet ovat vastanneet valtioneuvoston mukaan Suomen neuvottelutavoitteita.

EU-jaostolle nyt jaetussa kantaluonnoksessa todetaan, että komission ehdottamat muutokset vievät huolellisuusvelvoitteen lakitasoista sääntelyä kauemmas vapaaehtoisista, vakiintuneista huolellisuusvelvoitetta koskevista YK:n ja OECD:n periaatteista. Lisäksi kantaluonnoksessa todetaan, että jännite kansainvälisten yritysvastuustandardien ja komission esityksen mukaisen sääntelykehikon välillä voi lisätä yritysten kokemaa epävarmuutta ja sääntelykehikon epäselvyyttä.

Suomi on sitoutunut edistämään YK:n ja OECD:n yritysvastuuperiaatteita myös yritysten arvoketjujen vastuullisuusriskien hallintaa sääntelevän lainsäädännön tasolla. OECD:n neuvostossa [vuonna 2022 hyväksytyssä suosituksessa](#) kehoitetaan seuraavaa: *“Aligning with RBC standards and in particular OECD Due Diligence Guidance when developing new policies, laws, or regulations, including secondary rules, legislative guidance, or sectoral policies. This will be particularly important for policies, laws, or regulations seeking to promote responsible global supply chains, sustainable finance, and corporate disclosure of non-financial risk information.”*

Komission esitys on ristiriidassa paitsi kansainvälisten standardien myös em. OECD:ssa tehdyn linjauksen kanssa. Mikäli päädytään säätämään komission omnibus-esityksen mukainen huolellisuusvelvoite, joka poikkeaa kansainvälisistä standardeista, luodaan vain uusi päällekkäinen kehikko. Yrityksillä on silti edelleen velvollisuus noudattaa kansainvälisesti jo vuonna 2011 sovittuja yritysvastuun soft law -standardeja ja niihin sisältyvää koko arvoketjuun ulottuvaa huolellisuusvelvoitetta.

Valtioneuvoston kantaluonnoksessa esitetty näkemys tier 1 -rajauksesta on (vastoin valtioneuvoston omaa aiempaa kantaa), että se muokkaa *“yritysvastuudirektiiviä yritysten kannalta realistisempaan ja toteuttamiskelpoisempaan suuntaan, minkä vuoksi [komission omnibus-Jehdotuksia voidaan kannattaa”*. Tilanne voi olla tämä yrityksissä, jotka eivät ole panostaneet millään lailla tuotantoketjunsä vastuullisuuteen. Sen sijaan vastuullisuuteen panostaneissa yrityksissä tier 1 -rajaus lisää työtä ja resurssitarpeita. Lukuisia suomalaisia yrityksiä edustava vastuullisuusverkosto [Amfori on varoittanut](#) päättäjiä omnibus-esityksestä, joka on sen mukaan *“creating unintended consequences for risk management, increasing unpredictability and complexity, and ultimately adding to corporate burden and costs.”* Tier 1 -rajaus koskien Amfori ja lukuisat muut vastuullisuusverkostot toteavat [kannanotossaan](#), että *“An arbitrary limitation could expose businesses to more risks and higher costs, with detrimental impacts for workers”*.

Finnwatchin suositus: Suomen kantaluonnos tulisi myös tältä osin saattaa linjaan valtioneuvoston aikaisempien kantojen ja Suomen kansainvälisten sitoumusten kanssa.